

Bài 18. Chương III

TOÁT YẾU CÁC KHÓA CẠNH TÂM SANH

(Cittuppādapakiṇṇakasaṅgaha) (tiếp theo)

4. Toát yếu về môn (Dvārasaṅgaha)

Môn (*dvāra*) là cửa. Trong phần toát yếu này, môn được nói đến, tức là pháp như cửa ngõ cho cảnh hiện vào và tâm nương đó sanh ra để biết cảnh.

Có sáu môn:

1. Nhãn môn (*cakkhuvāra*) là cửa mắt, là ngõ cho cảnh sắc hiện vào và tâm nương sanh biết cảnh sắc. Nhãn môn chính là sắc thần kinh nhãn (*cakkhupasāda*).

2. Nhĩ môn (*sotadvāra*) là cửa tai, là ngõ cho cảnh thanh hiện vào và tâm nương sanh biết cảnh thanh. Nhĩ môn chính là sắc thần kinh nhĩ (*sotapasāda*).

3. Tỷ môn (*ghānavāra*) là cửa mũi, là ngõ vào của cảnh khí và cho tâm nương sanh biết cảnh khí. Tỷ môn chính là sắc thần kinh tỷ (*ghānapasāda*).

4. Thiệt môn (*jivhādvāra*) là cửa lưỡi, ngõ vào của cảnh vị và cho tâm nương sanh biết cảnh vị. Thiệt môn chính là sắc thần kinh thiệt (*jvhapasāda*).

5. Thân môn (*kāyadvāra*) là cửa thân, ngõ vào của cảnh xúc và cho tâm nương sanh biết cảnh xúc. Thân môn chính là sắc thần kinh thân (*kāyapasāda*).

6. Ý môn (*manadvāra*) là cửa ý, ngõ vào của cảnh pháp và cho tâm nương sanh biết cảnh pháp. Ý môn chính là tâm hữu phần (*bhavaṅgacitta*) [có 19 thứ tâm hữu phần là 2 tâm quan sát xả, 8 tâm đại quả, 9 tâm quả đáo đại].

Nhân môn có 46 tâm nương sanh là 2 tâm nhân thức, 3 tâm ý giới, 41 tâm dục ý thức giới (3 tâm quan sát, 1 tâm khai ý môn, 8 tâm đại quả và 29 tâm đồng lực dục giới).

Nhĩ môn có 46 tâm nương sanh là 2 tâm nhĩ thức, 3 tâm ý giới và 41 tâm dục ý thức giới.

Tỷ môn có 46 tâm nương sanh là 2 tâm nhĩ thức, 3 tâm ý giới và 41 tâm dục ý thức giới.

Thiệt môn có 46 tâm nương sanh là 2 tâm thiệt thức, 3 tâm ý giới và 41 tâm dục ý thức giới.

Thân môn có 46 tâm nương sanh là 2 tâm thân thức, 3 tâm ý giới và 41 tâm dục ý thức giới.

Ý môn có 67 hoặc 99 tâm nương sanh là 29 tâm đồng lực dục giới, 18 đồng lực đại đạo, 11 tâm mót cảnh, 1 tâm khai ý môn và 8 hoặc 40 tâm siêu thế.

Tâm nương một môn:

- Cặp nhân thức chỉ nương nhân môn.
- Cặp nhĩ thức chỉ nương nhĩ môn.
- Cặp tỷ thức chỉ nương tỷ môn.
- Cặp thiệt thức chỉ nương thiệt môn.
- Cặp thân thức chỉ nương thân môn.
- 18 tâm đồng lực đại đạo, 8 hoặc 40 tâm siêu thế chỉ nương ý môn.

Không có tâm nương hai môn, ba môn, bốn môn

Tâm nương năm môn:

- 3 tâm ý giới nương năm môn là nhân môn, nhĩ môn, tỷ môn, thiệt môn và thân môn.

Tâm nương sáu môn:

- Tâm khai ý môn, tâm quan sát thọ hỷ và 29 tâm đồng lực dục giới nương sáu môn.

Tâm nương môn hoặc không:

- 2 tâm quan sát thọ xả và 8 tâm đại quả nương sáu môn hoặc không nương. Khi 10 tâm này làm việc mót cảnh (*tadālabana*) thì nương sáu môn; Khi 10 tâm này làm việc hữu phần (*bhavaṅga*) thì không nương môn vì lúc đó chúng là ý môn.

Tâm sanh không nương môn:

- 9 tâm quả đáo đại hoàn toàn không nương môn, vì chúng chỉ hiện khởi ở cõi sắc và cõi vô sắc, chỉ làm việc tục sinh, hữu phần và tử.

[Bài học tiếp theo: Toát yếu về cảnh (Ārammaṇasaṅgaha)]

Biên soạn giáo trình: Tỳ kheo Tuệ Siêu